

ИЗСЛЕДВАНЕ НА ЛИЧНОСТНИТЕ ОСОБЕНОСТИ ПРИ ОБУЧАВАЩИТЕ СЕ ЗА ВОДНИ СПАСИТЕЛИ

Росица Недева¹, Димитър Ставрев²

¹ВВМУ „Н.Й. Вапцаров“ – Варна

²Медицински университет – Варна

STUDY OF THE PERSONALITY TRAITS OF LIFEGUARDS IN TRAINING

Rositsa Nedeva¹, Dimitar Stavrev²

¹N. Y. Vaptsarov Naval Academy, Varna

²Medical University of Varna

РЕЗЮМЕ

Физическата дееспособност и психическата устойчивост са основата, върху която се надграждат професионалните умения на морските професионалисти. Високите показатели на тези комплексни характеристики са важни при екстремните условия на море, особено при рискови ситуации, когато от тях може да зависи опазването на човешки живот. В настоящия текст се представя стартиралото проучване на личностните особености на обучаващите се за водни спасители и промените, които настъпват след проведеното обучение. За постигане на целта изследванията се провеждат в началото и в края на провеждания курс. Използвани са психологически въпросници за определяне нивото на устойчивост на стрес и личностните характеристики: тревожност, фрустрация, агресия и ригидност. Получените резултати се сравняват със съпоставима група обучаващи се за морски професионалисти (курсанти). Първоначалните резултати показват корелация между поддържането на спортна активност на обучаемите и нивото им на фрустрация. Интересна е съществуващата корелация между нивото на устойчивост на стрес и нивото на ригидност на обучаемите. Създаденият модел на изследване следва да продължи до попълване на оптимален брой изследвани лица и да се разшири обхватът на изследването с изследвани лица без професионална ангажираност с морски дейности и с групи действащи спасители.

ABSTRACT

Physical capacity and mental resilience are the basis on which the skills of navy professionals are built. The high results in these complex characteristics are important in extreme sea conditions, especially in risky situations when the protection of human life depends on them. This report presents an ongoing study of lifeguard trainees. Its aim is to study their personality traits and the changes which come after the end of the training. To achieve this, there was a research at the beginning and end of the course. Psychological questionnaires were used to determine the level of resistance to stress and personal traits such as anxiety, frustration, aggression and regression. The results were compared with an analogous group of navy professionals (cadets). The initial results show a correlation between their maintenance of sports activity and their level of stress. The existing correlation between the level of stress and rigidity is interesting. The created model of research should continue until the optimum number of studied individuals is reached and the scope of the study should be extended to studies of non-professionals in maritime activities compared the current group and a group of trained lifeguards.

Keywords: life guards, study, personality traits

Ключови думи: водни спасители, проучване, личностни особености

Професията на водните спасители се характеризира с повишени изисквания към личността на бъдещия спасител. Тя е изключително отговорна и изисква развитие на определени професионални качества в спасителите. Същите могат да се разделят на подгрупи – качества, които се отнасят до изпълнение на поставените задачи (операционната сфера на професионалиста), професионални способности, съзнание, мислене и т.н. Важно е да се отбележи, че значимите качества се развиват в процеса на специализирано насочено обучение и дейност (1,2). В процеса на обучение се придобиват знания и умения, започва формирането и на определени професионални навици (определение на „навик“ – автоматизирана, устойчива, проста или комплексна форма на действие или дейност, която допринася за повишаване на постиженията и прецизността на изпълнението) (7), които са в основата на работата на бъдещите водни спасители. Особеностите на професията морски спасител се определят от специфичните условия на труд, прякото влияние на атмосферните условия, сблъсък с екстремални (критични) ситуации, поддържането на високо ниво на ситуативна бдителност. Професията изисква развитие на способност да се преценяват възможните рискове и варианти за действие в различни ситуации. Екстремалните ситуации се проявяват по четири начина: стрес, фрустрация, конфликт и криза (4). Стресът възниква под влияние на някакъв (най-често екстремален) фактор, което предизвиква промяна в психическата и физическа дейност на човека. Фрустрацията е състояние на напрежение, което възниква в човека в условия на силна мотивация към достигане на целта и наличие на преграда (обективна или субективна), възпрепятстваща достигането на целта. Конфликтът е състояние на психическо напрежение, възникващо в резултат на сблъсък на лица с различни мотиви или при наличие на вътрешен конфликт между два противоположни мотива. Кризата е състояние на психическо напрежение, което се характеризира с невъзможност да се разреши екстремалната ситуация от конкретната личност и изисква пълно психическо реструктуриране и приемане на нови ценности и мотиви.

Всички изброени екстремални ситуации са напълно реални и могат да се проявят във всеки един момент от работата на спасителя. Особено важно е спасителите да умеят да реагират адекватно във всяка една ситуация, вземайки бързи решения в нея, независимо от нейното проявление и характер.

Затова, за да се справи спасителят успешно с високото натоварване, е необходимо да се развият професионално значимите личностни качества като висока стресоустойчивост, висок фрустрационен праг, самоконтрол, самообладание при решаване на конфликтни ситуации и др. Целта на настоящата статия е да се проследи какви личностни качества притежават обучаващите се за водни спасители и да се определи нивото на тяхното развитие в процеса на обучение. За постигане на целта се проведе изследване с обучаващите се за спасители, в началото и в края на тяхното обучение. Обект на изследване са курсистите (25 курсисти), обучаващи се за водни спасители в ОС на БЧК-Варна. Изследването е анонимно и проведено с писменото съгласие на участниците. Анкетна част е поставена в началото на провежданото изследване и изисква попълването на демографски данни.

Задачите на стартиралото изследване са две:

1. определяне на професионално значимите личностни качества;
2. определяне нивото на развитие на личностните качества на спасителите по време на обучението им.

С натрупване на необходимия брой изследвани лица – курсисти, обучаващи се за спасители, резултатите се обезпечават с възможността бъдат сравнени с изследвани лица – морски специалисти (курсанти). Друг аспект е съпоставяне на резултатите с такива на действащи вече спасители. Това позволява по-детайлно проучване на профила на морските професионалисти.

Процедура на изследване: За достигане целите на проучването участващите в курс за водни спасители попълват в началото на курса и в края му самооценъчни въпросници.

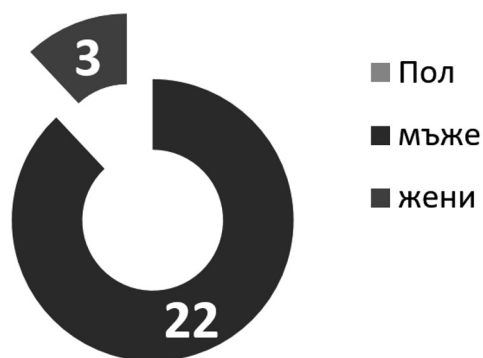
Използвани методики:

1. Анкетна част – изисква участниците да посочат пол, възраст, професия и спортна активност.
2. Тест за самооценка на психическите състояния на Х. Айзенк (3).
3. Въпросник за изследване устойчивостта на стрес на В.Русинова и С.Жильова.

Въпросникът измерва степента на устойчивост на личността на стрес. Твърденията са насочени към начините за справяне със стреса и реагиране в условия на стрес.

РЕЗУЛТАТИ

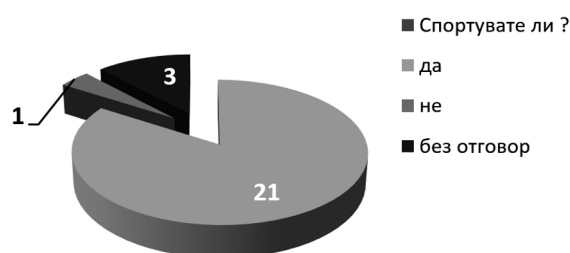
Резултатите показват, че повечето желаещи да се обучават за спасители са мъже. Културният стереотип поставя мъжете в ролята на спасители. Това е нагласата, която обществото поддържа и тя кореспондира с индивидуалните нагласи на участниците, давайки възможно обяснение, защо над 80% от изследваните лица са мъже. Упражняващите високорисковите професии основно са представители на мъжкия пол, чиято физика спомага за справяне с по-високо натоварване. От 25 изследвани лица, само 3-ма анкетиранни са от женски пол. Това може да се обясни с голямото физическо натоварване, както и с формираните представи, свързани с образа на спасителя – мъж. Във фигура 1 е представено разпределението на резултатите по пол.

Фиг. 1. Разпределение на изследваните по пол

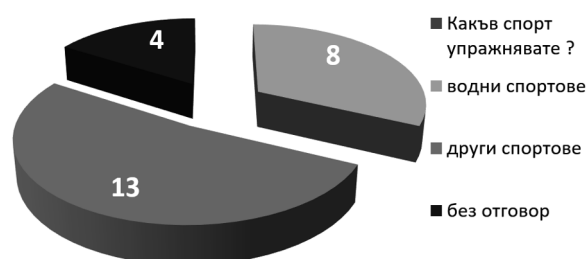
Във връзка с голямото физическо натоварване и съществуващи ресурси за справяне на участниците се възложи да отговорят на въпроси, свързани със спорт. Въпросът „Спортувате ли?“ се тълкува двузначно от анкетираните. Първият въпрос е „Спортувате ли?“ – от 25-ма анкетиранни 21 отговарят положително, само един посочва отрицателен отговор. Част от анкетираните определят спорта като участие в организирани

спортни дейности, клубове или възприемат периодичните провеждани от тях двигателни натоварвания за здраве или развлечение като уличен фитнес, бягане като вид спорт. Възможно е изследваните лица, които не са посочили отговор да възприемат спортните дейности като хоби или забавление, а не като спорт. Както е видно на фигура 2 – в представените резултати на въпроса „Спортувате ли?“ има 3-ма анкетиранни, които не са посочили отговор. На следващия въпрос „Какъв спорт упражнявате?“, отново има трима анкетиранни, които не са посочили отговор, което може да се дължи на нежелание да се отговори на въпроса.

Фиг. 2. Разпределение на резултатите на въпрос № 2 „Спортувате ли?“

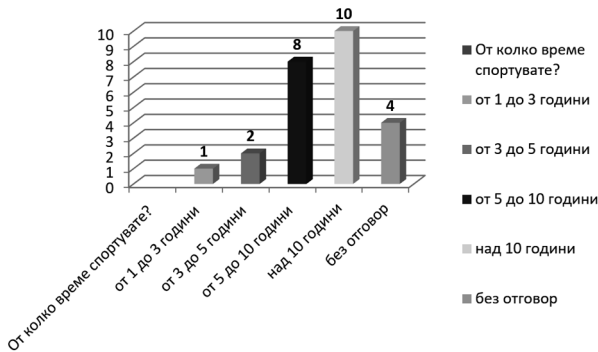
На въпроса, отнасящ се до какъв вид спорт упражняват курсистите, те могат да посочат водни спортове или други спортове. Във фигура 3 е представено разпределението на получените отговори. Резултатите показват, че по-голяма част от курсистите спортуват, но видът спорт не е свързан с морските дисциплини.

Фиг. 3. Резултати на въпроса „Какъв спорт упражнявате?“

Особено важен е моментът с уточняването на продължителността на упражняване на спортна активност. Формирането на двигателни навици, тяхното поддържане и развитие е важно за изпълнението на бъдещата професионална дейност. Отговорите на този въпрос се разпределят по години. Резултатите, представени на фи-

гура 4, показват, че 50% от анкетираните посочват, че поддържат спортна активност над 10 години. Получените данни дават основание да се предположи, че към професията спасител се насочват лица, свикнали с физическите натоварвания, развили определена степен на физическа издръжливост, способни да поставят и поддържат следването на определен режим и цел.

Фиг. 4. Разпределение на резултатите на въпроса „От колко време спортувате?“

Получените данни поради малкия обем на извадката могат да послужат за представяне на предварителен профил на личността на бъдещия воден спасител. Представени са обобщените данни за извадката в Таблица 1. Интерпретацията на данните е по осреднените показатели в медианата. Личността на бъдещия спасител, очертаваща се дотук е мъж, възраст от 18–20 години, ученик или студент, който поддържа спортна активност средно от 5 до 10 години. Интересно е да се проследи връзката на тези характеристики върху личностните качества. Всички курсисти демонстрират ниски нива на тревожност и висок фрустрационен праг. Показателите на двете психични състояния агресия и ригидност са в норма. Изследваните лица показват добра стресоустойчивост.

Устойчивостта на стрес е най-важното качество на личността на спасителя, ключово за справянето с изискванията на тази високоотговорна професия. От проведените анализи с непараметричен метод за проверка на хипотези с Crosstabs не се наблюдава зависимост между пола и устойчивостта на личността. Открива се статистически значима положителна значителна корелация ($rs=0,516$) между ригидността и нивото на устойчивост на стрес, измерена в началото на курса за обучение на спасители, което показва, че **курсистите, които се характеризират с по-високо ниво на устойчивост на стрес, в по-голяма степен проявяват ригидност**. Това допълнително дава основание да се продължи изследването в тази посока за определяне връзката между двете характеристики. При проведени фокус групи с изследваните курсисти се уточни, че твърденията, отнасящи се до измерване на нивото на ригидност, се възприемат като следване на система от правила и тяхното спазване. От тази гледна точка може да се предположи, че в дадения случай ригидността като личностна характеристика се натоварва с положителен смисъл. Изискванията на професията към личността на спасителя се базира в голяма степен на изпълняването на точно определени действия в точно определена последователност, което съответства на разбиранията на участниците за ригидност.

Установена е статистически значима отрицателна умерена корелация $rs= -0,403$ между спортуването и нивото на фрустрация. Изследваните лица, които спортуват, демонстрират и по-висок фрустрационен праг, т.е. приемат пречките по пътя към поставената цел и реагират адекватно на ситуацията. Тези начални данни предизвикват интерес и при натрупване на по-голяма база данни могат да бъдат окончателно потвърдени. Влиянието на спорта върху личността и по-специално върху нейната устойчивост е обект на

Табл. 1. Резултати от проведеното изследване с курсисти

	Тревожност	Фрустрация	Агресия	Ригидност	Устойчивост на стрес, начало на курса
Средна	6,12	3,96	8,72	8,96	56,5600
Медиана	6,00	3,00	8,00	9,00	56,0000
Мода	4	2 ^a	9	11	56,00
Стандартно отклонение	2,666	3,372	4,306	4,178	4,84837
Асиметрия	,434	1,476	,246	-,096	-,091
Ексцес	-,597	3,458	,039	-,391	,088
Минимум	2	0	0	1	46,00
Максимум	11	15	18	16	66,00

множество изследвания и следва да бъде по-задълбочено проучено и при обучаващите се за спасители. Интерес представлява проучването на влиянието на процеса на обучение върху личността на спасителя, което ще се установи след попълвания оптимален брой изследвания лица. Представените резултати показват и значима положителна умерена корелация $rs = 0,488$ между вида спорт и продължителността на неговото упражняване. Анкетиранияте, които тренират по-продължително време, са тези, които упражняват други спортове несвързани с морето. Може да се предположи, че спортовете на земя като футбол, волейбол, баскетбол и др. са по-достъпни и предразполагат към по-продължителното им упражняване.

Резултатите показват положителна значима значителна корелация $rs = 0,695$ между нивото на стрес, измерено в началото на курса за спасители, и нивото на стрес измерено в края на курса. Това дава основание да се предположи, че придобитите знания по време на курса и повишеното физическо натоварване води до повишаване нивото на стресоустойчивост.

Получените резултати дават основание да се представят следните **изводи**:

1. Упражняването на спортна дейност в продължителен период от време може да се определи като „филтър“ за избора на професия. От една страна, добрата физическа кондиция позволява лесно постигане на резултатите на изисквания норматив, а от друга страна, възпитателната роля на спортуването повишава психическата увереност и самочувствието при ангажирането с такава отговорна дейност, каквато е спасяването. Спортът е предопределящ фактор за избора на професията на спасител, както и оказва влияние върху нивото на фрустрация.
2. По време на обучението си в специализираните курсове в БЧК тези качества се засилват, особено психологическите им измерения.
3. Физическите параметри, които имат отношение към спасителната дейност не могат да претърпят съществена промяна в рамките на обучението по две причини. Първо, относително краткият срок на курсовете – около един месец, не предполага съществени количествени промени в основните функции на двигателния апарат, дихателната и сърдечно-съдовата системи. Второ, за такова обучение се записват основно лица с предварително добре тренирани и развити функционални системи.

4. Добрата предварителна нагласа и мотивация позволяват ефективно овладяване на методиките и стимулират личностните характеристики, имащи отношение към спасителната дейност. Нивото на устойчивост на стрес, измерено в началото на курса, се влияе от нивото на ригидност, която позволява на обучаващите се добре да възприемат структурирания материал и да овладяват спасителните методики в необходимия ред.

Проучването е основа за по-обширно и цялостно изследване относно влиянието на различни фактори върху профила на бъдещия спасител. Анкетната част подлежи на разширение и обогатяване в частта си, отнасяща се до упражняването на спортна дейност. Разширява обхвата на изследване, като се включат спасители, упражняващи професията, курсанти и други морски професионалисти. Такъв подход позволява сравняване резултатите на съпоставими групи.

Благодарности

Това изследване е направено с подкрепата на МАСРИ – Инфраструктура за устойчиво развитие в областта на морските изследвания, обвързана и с участието на България в европейската инфраструктура Евро-Арго, обект от Националната пътна карта за научна инфраструктура (2017-2023 г.) на Република България.

ЛИТЕРАТУРА

1. Аванесов В. С. Тесты в социологическом исследовании. М.: Наука, 1982.
2. Аспедников, М. Г. Личностные качества в структуре профессионально важных качеств спасателей МЧС / М. Г. Аспедников. — Текст: непосредственный, электронный // Молодой ученый. — 2019. — № 7 (245). — С. 229-231. — URL: <https://moluch.ru/archive/245/56589/> (дата обращения: 04.05.2020).
3. Батаршев А. В. Пълна психодиагностика на човека, 2000, Софтпрес, стр.105-106
4. Бодров В. А. Психология профессиональной пригодности. Учебное пособие для вузов –М. ПЕР СЭ, 2001 –511 с –(Современное образование).
5. Мерзлякова Д. Р. Психологическая устойчивость человека в чрезвычайных ситуациях: учебное пособие, Ижевск: Изд-во «Удмуртский университет», 2014. – 205 с.

6. Постановление Президиума Верховного Совета РСФСР от 17.07.90 «Об образовании Российского корпуса спасателей». Стр. 25
7. Клаус Г. и др. Речник по психология 1989, Наука и изкуство, стр. 299-300
8. Lupanov A.I., S.V. Chermianin, K.V. Logunov, I.A. Lupanov, The human faktor in maritime disasters. Sea, Health and Beyond. 12th International Symposium on Maritime Health. Brest, France - 4 > 7 June 2013, 7th Spanish-French Congress of Maritime Health, p. 127
9. Garushkin D.S., Psiadlo E.M., Panov B.V., Yefremenko T.A. Professional activity and development seafarers' personalistic features. Sea, Health and Beyond. 12th International Symposium on Maritime Health. Brest, France - 4 > 7 June 2013, 7th Spanish-French Congress of Maritime Health, p. 191
10. Khodae M. et al. Medical Care for Swimmers. Sports Medicine - Open (2016) 2:27
11. Shah B, D Andrioti, O C Jensen. Training needs among maritime professionals: a cross sectional study. Int Marit Health 2018; 69, 2: 129-136

Адрес за кореспонденция:

К-н д-р Росица Недева
ВВМУ „Н.Й. Вапцаров
ул. „Васил Друмев“ 73
Варна 9002
e-mail: rmladenova@mail.bg